

b. 323.

MAGYAR JOGI SZEMLE KÖNYVTÁRA

SZERKESZTI: DR. ANGYAL PÁL, EGYETEMI TANÁR.

25.

A JOGARADÉMIÁK MEGSZÜNTETÉSE ÉS A JOGI- OKTATÁS GYÖKERES REFORMJA.

IRTA

DR. FINKEY FERENC

EGYETEMI TANÁR

BUDAPEST

PALLAS RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMDÁJA
BUDAPEST, V., HONVÉD-UTCA 10.

1923

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur, ugy halljuk, a jogakadémiák megszüntetésének kérdésével foglalkozik. Erre vall ugyanis egyes egyházi lapokban közölt az az értesítése az egyházi főhatóságokhoz, hogy a f. é. június végével a felekezeti jogakadémiák tanárainak eddig adott állami fizetéskiegészítést beszünteti és felhívja őket, hogy „magasabb állami érdekből“ jogakadémiáik működését a jelen tanév végével szüntessék meg. Miután pedig ezidőszerint Csonka-magyarországon csakis felekezeti jogakadémiák működnek, ha a fenti rendelkezés megvalósul, június végével a ma fennálló öt jogakadémia (Eger, Sáropatak, Kecskemét, Miskolc és Hódmezővásárhely) a legnagyobb valószínűséggel megszűnik, mert az állami segítség nélkül előreláthatólag egyik felekezeti fenntartó hatóság sem lesz képes a jogtanárok fizetését folyósítani.

Régóta vajudó kérdést tüzött napirendre a miniszter úr e felhívással s ha sikerül neki a kérdést közmegegyezésre megoldania, egy nevezetes előfeltételét állítaná be a hazai felső oktatásügy rég megoldásra váró másik nagyfontosságú kérdésének: a jogi szakoktatás gyökeres reformjának. Részemről ugyan megfordítva képzeltem e két, összetartozó kérdés lebonyolítását. Ugy véltem, hogy a miniszter ur végre megvalósítja a jogi oktatásügynek évtizedek óta sürgetett gyökeres reformját s ennek keretében dönt afelől, hogy az egyetemi jogi fakultások mellett biztosít-e valamelyes érdemleges szerepet a jogakadémiáknak vagy ugy szervezi a jogi tanulmányi és vizsgarendet, melyben a jogakadémiák teljesen feleslegessé válnak, amely új tanulmányi és vizsgarend életbeléptetése aztán maga után vonta azok végleges beszüntetését.

Végeredményében azonban egyre megy, ha a miniszter ur előbb dönt a jogakadémiák fenntartása vagy megszüntetése tárgyában s aztán viszi keresztül a jogi tanulmányi és vizsgarend átdolgozását. Ez a két kérdés azonban nézetem szerint feltétlenül junctionban áll egymással. Ha már most megszüntetjük az összes jogakadémiákat vagy azok nagyobb részét, ennek a látszólag kultúraellenes ténynek, vagy legalább is kultúra-gyengítésnek ellensúlyozása és ellentétele csak az lehet, ha a jogi oktatásunkat kiemeljük végre abból a siralmas helyzetéből, melyben évtizedek óta sinylődik s minden lehető

megteszünk arra, hogy a négy egyetemi jogi facultás valóban életerős, virágzó intézet legyen, tantermeink és szemináriumi helyiségeink ne üresen tátongjanak, hanem a tudányszomjas és szorgalmas jogászfifjúság seregeinek igazi otthonai és tanulóhelyei legyenek.

Lássuk tehát mindenekelőtt, vajjon indokolt és kívánatos-e az összes jogakadémiáink tervbevett megszüntetése s helyeselhető-e az erre választott ut?

Ha úgy tesszük fel a kérdést, van-e szüksége a mai Csonkamagyarországnak a négy egyetemi jogi facultása mellett még öt jogakadémiára, vagy a jogászképzés szempontjából kívánatos-e összesen kilenc jogi tanintézetet fenntartanunk, szinte önkéntelenül is nem-mel felelünk a kérdésre. Ha a háboru, illetőleg az 1918-iki összeomlás előtt is méltán panaszkodtunk a jogász-tulproductió felett, aminek egyik főtünyezője mégis csak az volt, hogy összesen 12 jogi tanintézet (2, majd 4 egyetemi jogi facultás és 10, majd 8 jogakadémia) állott fenn, amelyek már létezésükkel az illető városok és környékük intelligens ifjúságát a jogi pályára csábították, ugy ma, az egyharmadára lecsökkentett kis Magyarországnak, melyre elég anyagi teher a két menekült új egyetem és az 1920-ban megnyílt új közgazdasági facultás felszerelése és fenntartása, valóságos fényűzésszámba megy 9 jogi szakintézet fenntartása, akár a jogtudományok művelését és terjesztését, akár az államhivatalnoki és más jogi pályákra készülő ifjúság szakképzését tekintjük ezen intézetek feladatául. A jogakadémiákra többé annál kevésbbé van szükség, mert végre megindult az az egészséges folyamat, hogy a középiskolát végzett ifjúságunk a jogi pálya helyett tömegesebben választja a hazánk gazdasági fejlődése szempontjából annyira kívánatos közgazdasági pályát. Az új közgazdasági facultás oly hirtelen felszaporodott hallgatóinak nagy része ezen intézet nélkül bizonyosan jogásznak iratkozott volna be.

A pénzügyi szempontok, valamint a tisztviselői létszám apasztása, illetőleg felesleges állások eltörlése iránt annyira hangoztatott követelés tehát kétségtelenül jogosnak és kívánatosnak tünteti fel az említett öt felekezeti jogakadémia megszüntetését, annál is inkább, mert ezek az intézetek tudvalevőleg az utóbbi időkben amugy is halódó állapotban voltak, a négy egyetemi jogi facultás mellett igazán csak mellékes szerepet töltöttek be, másfelől megszüntetésük éppen most a legkönnyebben keresztülvihető, mert tanáraik létszáma az utolsó időben annyira leolvadt (legtöbb helyt 3—4 rendes tanár működik), hogy ezek elhelyezése, illetőleg kártalanítása nagyobb nehézséggel éppen nem járna. Ezenfelül az is felvethető, vajjon képesek lennénk-e a jogakadémiák megmaradása esetén a négy egyetemi jogi karon kívül még öt jogi főiskolát

valóban arra való jeles tanerőkkel (8—8 rendes tanárt számítva, 40 kiváló jogtudóssal) ellátni?

Mindezek a szempontok tehát, ismétlem, a laikus közönség előtt teljesen tetszetősnek és indokoltnak tűntethetik fel a jogakadémiák tervbevett megszüntetését. Ha azonban a dolog mélyére tekintünk s a kérdést mint a jogi szakképzés egy részletét, mint a hazai kultúra fejlesztésének kérdését tekintjük, nem lehet oly könnyen elsiklanunk öt kulturintézet megszüntetése felett. Ezt a kérdést nem szabad egyszerű financiaiális szempontból vagy a tisztviselői létszámcsoökkentés egy részlete gyanánt kezelni. Jól mondta *Berzeviczy Albert* még a „harmadik“ egyetem felállítása érdekében írt művében, hogy „kulturintézményeket nem szabad egyszerűen agyoncsapni“. Ha ez igaz volt három évtizeddel ezelőtt, mennyivel igazabb éppen a mai szomorú helyzetünkben, amikor hazánk régi jogos határainak visszaszerzését — minden becsületos magyar ember legszentebb óhaját és imáját — csak kultúránk színvonalának, szellemi, erkölcsi és gazdasági erőink fokának emelésétől remélhetjük. A jogakadémiák megszüntetése tehát csak abban az esetben helyeselhető, ha ezek a tisztességteljes multu intézmények valóban idejüket multák, ha nem illeszthetők be többé a jogi szakképzés helyes rendszerébe, vagyis ha azokat a jelenlegi területi csomkulásunk nélkül, a régi és a visszaállítandó nagy Magyarországon is meg kellett volna, illetve meg kellene szüntetnünk.

Igy téve fel a kérdést, azt hiszem, nem lehet oly könnyen pálcát törnünk az említett öt intézet felett, melyeknek jelen állapota miatt ha teljesen jogos kifogásokat tehetünk is, de másfelől el kell ismernie mindenkinek, hogy azok hosszú időközön át (a ma is működők közül az egri és a sárospataki századok óta) hasznos és áldásos kulturtevékenységet fejtettek ki és sikeresen pótolták az egyetemi jogi karok helyét. S ki tudja, a távoli jövőben — hiszen sorsunk jobbra fordultát, a teljes Magyarország feltámadását nem szabad kishitűen kizártnak tekintenünk — nem teljesítenének-e még, legalább egy-kettő közülök, hasznos és sikeres szolgálatot a hazai jogászképzés terén.

A dolog tehát, nézetem szerint, azon fordul meg, miként akarjuk reformálni a jogi szakoktatást a közel jövőben. Részemről ugyanis *petitio principii*-nek tekintem, hogy a jogászképzés ügyét a vallás- és közoktatásügyi minisztérium nem hagyhatja sokáig gyökeres reformálás nélkül. A hazai jogászközönség előtt közismert tények jogi oktatásunk sebei, amiknek gyökeres orvoslását évtizedek óta sürgetik a legilletékesebb szaktestületek. Legutóbb *Plósz Sándor* fejtette ki (Magyar Jogi Szemle 1921 jan. f.) a reform szükségességét

megoldására törekedni ma *elsőrangú hazafias kötelesség*.

Nem akarom ismételni az annyiszor hangoztatott panaszokat, csak azt vagyok bátor én is kiemelni ezuttal, hogy a mai válságos időkben, amikor minden téren kettőzött erővel, megfeszített szorgalommal kellene dolgoznunk, hogy szerencsétlenül járt nemzetünket talpraállítsuk, ma még kevésbé szabad elnéznünk azt, hogy joghallgatóinknak, valljuk be őszintén — kivált a felső évfolyamokon — ma is csak kis része látogatja az előadásokat, szemináriumi, praktikumi munkás édes-kevés, a négyévi tanidőt tehát a hallgatók nagy része egyáltalán nem használja ki kellően. Igaz, hogy az alapvizsgákon, szigorlatokon elég sokan kárát vallják a tanidő ily elhanyagolásának s az egyetemi jogi karok a szigorlatokon kérellelhetetlenül megkövetelik a teljes készültséget, kétségtelen azonban, hogy ez a rendszer, mely megtűri, hogy a hallgató csak a vizsgákon találkozzék a professoraival, nem-hogy ideálisnak nem mondható, de az említett szempontból csakugyan minél előbb gyökeresen reformálandó. Egyetlen főiskolai pálya tanulmányi és vizsgarendje nem ismer és nem tűr ilyen állapotokat, s ha azokon szükséges és lehetséges a négy vagy öt évi tanidő helyes és sikeres felhasználása, miért ne lehetne ezt keresztülvinni a jogi karokon is. Az a sokat hallott banális ellenvetés, hogy a szegény fiu kénytelen irodákban vagy nevelőséggel megkeresni a létfenntartási költségeit, ha áll is egyes esetekben, de a nagy többségnél csak ámitás. Sőt éppen azt láthatjuk, hogy akárhány szegény fiu össze tudja egyeztetni a mellékfoglalkozását a tanórák látogatásával.

Ez a kérdés különben egy másik nagy probléma, az általam is legjobban ismert és lelkemből pártolt diáksegélyactio és az egyetemi internátusok problémája, amellyel ezuttal nem foglalkozhatom. Csak kiemelni akartam, hogy a tanulmányi és vizsgarend annyira kívánatos reformját nem szabad ad *graccas calendae* odázgatnunk a kétségtelenül fennálló és szintén a legeslegsürgősebben megoldandó diáknyomor miatt.

Milyen legyen a jogi szakképzés gyökeres reformja, e felett, az 1874-iki tanulmányi és vizsgarend életbelépte óta, az elméleti és gyakorlati szakkörök szintén eleget vitatkoztak. Ezuttal erre a legnagyobb horderejű problémára sem térhetek ki részletesebben, csupán elvi álláspontomat kívánom jelezni avégezt, hogy a jogakadémiaák megszüntetése kérdésében való állásfoglalásomat indokoljam.

A világháboru kitörése előtti években, lehet mondani, Európászerte napirenden volt a jogi oktatás reformja. A reformkivánságok és javaslatok, bármennyire szétágaztak a részletekben, abban megegyeztek, hogy a jogász-képzést kö-

zelebb kell hozni a gyakorlati, a való élethez. Különösen a közgazdasági és a szociális kérdésekkel kell a leendő gyakorlati jogászokat alaposan megismertetni s azokban biztos és mély tudományos kiképzésben részesíteni őket. Részemről teljes mértékben helyeslem ezt a követelést, de másfelől, éppen a nagy világháború tanulságai alapján még két irányban tartom kiegészítendőnek ezt a reformprogramot. Különösen ma, a háború és a szociális forradalmak után láthatjuk be még jobban, mennyire szükséges a jog és az állam, az évezredes jogi és állami intézmények bölcsészeti és történeti alapjainak alapos ismerete mindenki, de különösen a gyakorlati jogászság, az állami organismok megszemélyesítő hivatalnokok és politikusok részére. A *Leibniz* tanítása ma is megszívlelésre méltó: „Kész jogász csak az lehet, aki a bölcsészetben és a történetben otthonos. Különösen az etikának, a logikának és a metafizikának a joggal való kapcsolatát, arra való alkalmazását kell alaposan ismernie.“

Igaz, hogy a mai jogi tanulmányi rend is előírja egy bölcsészeti és két történeti collegium hallgatását. Ezt azonban írott malasztnál egyébnek nem mondhatjuk. Miután az ilyen speciále collegiumokból se colloquálni, se vizsgázni nem kell, még az a néhány hallgató is, aki különösen az első évek közül szorgalmasan eljárogat ezekre a „melléktárgyakra“, hamarosan elfeledi a „hallottakat.“ Bölcsészeti vagy történeti kiképzésnek vagy legalább alapvetésnek a mai rendszerben ez az intézkedés egyáltalán nem mondható.

Nézetem szerint, ha a bölcsészeti és történeti alapvetést csakugyan keresztül akarjuk vinni, nincs más út, mint visszafordítani a régi rendszerre, mely az első akadémiai évet a filozófiai disciplinának szentelte. Azt hiszem, a jövő jogszegenerációknak is csak előnyükre válnék, ha az első tanévet kizárólag bölcsészeti (különösen a régi és a mai bölcsészeti rendszerek alapos megismertetésére, ideértve a sociológiát is), lélektani, kulturtörténeti és jogtörténeti alapvetésre fordítanók. Azonban mindenik tárgyból, mint alábbi javaslatomból különben is következik, nemcsak az óralátogatás, hanem a félévenkénti colloquium is kötelezővé tétetnék.

A második tanévet az alapvető jogi főtárgyakba való bevezetésre kellene szentelni. Magánjog, közzog, közgazdaságtan és statisztika lennének itt a főtárgyak; mindeniknek itt csak az alapelvei és az általános tanai. Ide jönne még a jogbölcsészet és az állambölcsészet (általános államtan). A harmadik éven a minden jogvégzett hallgatóra egyenlően kötelező *közös jogi tárgyak* lennének teljes rendszerükben előadva (magyar magánjog, magyar államjog, büntetőjog, közigazgatási jog, egyházjog, nemzetközi jog). A negyedik év bifurcálva az igazságügyi és a közigazgatási pályára készü-

bifurcálva az igazságügyi és a közigazgatási pályára készülőkhöz szerint, a *speciális jogi* és a *speciális közigazgatási* szakmákat ölelné fel (polgári perjog, kereskedelmi és váltójog, büntetőperjog, börtönügy, telekkönyvi és bányajog stb. az igazságügyi, a közigazgatási jog részletei, szociálpolitika, mezőgazdasági, ipari politika stb. az közigazgatási tanfolyamon.)

A tanulmányi rend ily gyökeres reformja mellett, melynek részleteire itt nem terjeszkedhetem ki, még lényegesebb reformokra lenne szükség a tekintetben, hogy a hallgatóság a négyévi jogi tanfolyamot valóban alaposan használja fel a jogi tudományok teljes elsajátítására, úgy hogy egyetemi pályája befejeztével összes elméleti vizsgálvaival is készen lépjen ki a gyakorlati pályára. Ennek az eszközei lennének pedig az *előadások kötelező látogatása, a kötelező colloquium* minden rendes tárgyból, kötelező írásbeli és szóbeli *gyakorlatok* a főbb tárgyakból és az előírt elméleti *szigorlatok* letétele.

A mai vizsgarend részletes reformjára szintén nem terjeszkedhetem ki ehelyütt, csak azt említem meg, hogy ha valóban gyökeres reformot akarunk, megfontolás tárgyává kell tenni, hogy a kötelező szigorlatok mellett van-e szükség külön alapvizsgákra. Nem helyesebb lenne-e a mai alapvizsgákat helyettesíteni a kötelező colloquiumokkal, másfelől a ma csak a tanfolyam befejezte után lehető doktorátusok helyett nem lenne-e célszerűbb három *szigorlatot* illeszteni be a második, harmadik és a negyedik tanév végére (a harmadik szigorlat alternatív lenne, külön az igazságügyi, külön a közigazgatási pályára lépők számára). Ugy hogy a joghallgató is az összes kötelező elméleti vizsgáit már mint egyetemi hallgató letehetné, amint ez a legtöbb főiskolai szakmánál megvan. Ez a javaslatom tehát formailag a kötelező doktorátus elejtését jelenti, hangsúlyozom azonban, hogy a javasolt három „szigorlat” alatt nem a mai alapvizsgák, hanem a mai doktorátusok színvonala lebeg szemem előtt. A *doktori* cím megszerzését nem tenném kötelezővé, hanem erőszakkal a bölcsészeti karon divatos doktorátusi rendszert (kinyomtatott szakdolgozat alapján tartott colloquium az összes szaktanárok előtt), aminek nem is lenne minősítő ereje, csupán a jogtanári állásra, illetőleg a jogdoktorság lenne előfeltétele az egyetemi magántanári vizsgának. Az ilyen jogdoktor-magántanárok közül lennének kinevezendők az egyetemi jogi karokra a *tanársegédek* (adjunctusok), akik a rendes és rendkívüli tanároknak, ezek utasításai alapján, segédkeznek a colloquiumok felvételénél és az írásbeli és szóbeli gyakorlatok tartásánál. A tanársegédi állások szervezése az egyetemi jogtanári succrescentia szempontjából is felette kívánatos.

Mindezeket a (jórészen közismert) reformgondolatokat

— a legegységvázlatosabban — csupán azért adtam elő, hogy a jogakadémiák tervbevett megszüntetése kérdésében elfogult álláspontomat igazoljam. Nézetem szerint ugyanis a jogakadémiák a mai állapotukban tényleg nem hagyhatók. Ha az egyetemi jogi karokon fennálló bajok miatt is jogos panaszok vannak, még jogosabbak és élesebbek a panaszok a jogakadémiákon ma uralkodó visszásságok miatt. Ugy hogy bárminő fájdalmas nekem, mint volt jogakadémiai tanárnak, ki is mondani, de ha a jogi oktatást a miniszter ur egyáltalán nem lenne hajlandó reformálni, akkor a jogakadémiák inkább szűnjenek meg, mint a mai diszcreditált állapotban vergődjenek tovább.

Ellenben ha a miniszter ur felkarolja a jogi szakképzés reformjának gondolatát, akkor az általam fentebb vázolt új rendben el tudom képzelni, hogy két jogakadémia — több semmiesetre sem — hasznos kiegészítő szolgálatot teljesíthetne továbbra is a hazai jogászképzésnek. Ezen esetben ugyanis ki lehetne mondani, hogy a jogi tanfolyam két első évét lehet elvégezni jogakadémián is s ugyanitt lehet letenni az első (u. n. alap-) szigorlatot. A két felső évfolyamot azonban kivétel nélkül egyetemen kellene végeznie minden joghallgatónak s itt tehetné a két szak-szigorlatot is. Ez a javaslatom ugyan látszólag lefokozná a jogakadémiákat (két évfolyamu intézetekké), de másfelől megfontolandó, hogy éppen a két első tanfolyam hallgatósága rendszerint oly népes az egyetemi jogi karokon, hogy a sikeres kiképzés végett két intézet, mely teljesen az egyetemi tanrendet követné s egyetemi magántanári képcsítésű tanerőkkel lenne ellátva, még körülbelül szükséges és hasznos segítőtársa lenne az egyetemi jogi karoknak. Az egyetemi jogtanári *succrescentia* szempontjából is a két jogakadémia fenntartása csak előnyös lenne s a jogtudományok művelése szempontjából is üdvös mód lenne ez egyes tudományos hajlamu jogi íróknak az elhelyezkedésre.

Ugy hogy, miután erős a hitem, hogy a vallás- és közoktatási miniszter ur, aki a tudományos intézeteink feleségelése és szellemi kulturánk megmentése és magasabb színvonalra emelése érdekében rövid idő alatt is annyi üdvös reformot létesített, nem fogja elmulasztani a kedvező alkalmat a jogi szakképzés gyökeres reformjára nézve sem, ebben a jó reménységemben a jogakadémiák kérdésében azt javasolnám, hogy keressen módot a miniszter ur arra, hogy két jogakadémia az öt közül — legalább átmenetileg — fennmaradjon. És pedig tekintettel arra, hogy a jogi oktatás, ha a felekezetteknek e téren a múltban teljesített szolgálatait hálásan kell is elismernünk, elsősorban mégis állami feladat, megfontolandó lenne az is, nem volna-e ajánlatosabb az összes felekezeti jogakadémiák törvény útján való megszüntetésével, két

jogakadémiai székhelyen (nézetem szerint *Egerben és Sárospatakon*) a megszünt felekezeti jogakadémiák megfelelő tanári személyzetének átvételével. (Hiszen figyelembe kell venni, hogy az összeomlás előtt egy tisztán állami jogakadémiánk is volt Kassán, s egy kir. kath. jogakadémiánk Nagyváradon).

A miniszter ur ugyan, amint a dolgozatom elején említett rendelkezéséből látható, a jogakadémiák megszüntetésére nézve azt az utat választotta, hogy f. é. június végével megszünteti az ezen intézeteknek eddig nyújtott tanári fizeték-kiegészítést, s magukra a fenntartó felekezeti hatóságokra bízta intézeteik megszüntetését. Mindenesetre a felekezetek autonómiája szempontjából ez volt a loyális és egyedül megnyugtató út és mód e kényes kérdésben. Miután azonban így a felekezeti jogakadémiák fennmaradásának *elvi* akadályja nincs, nem következhetik-e be az az állapot, hogy mindenik felekezet egy, esetleg több akadémiát is nagy anyagi erőfeszítéssel továbbra is fenn fog tartani. Amint úgy látszik, hogy — eltekintve talán Hódmezővásárhelytől — a többi négy jogakadémiai székhely (Eger, Sárospatak, Miskolc, Kecskemét) mindenike — tiszteletreméltó ragaszkodással — igyekszik megmenteni a maga eddigi intézetét. Ha pedig ez bekövetkeznék, akkor ott vagyunk, ahol voltunk.

Nézetem szerint azért a kérdést úgy kellene megoldani, hogy a felekezetek érthető érzékenysége se szenvedjen csorbát, viszont a jogi oktatás helyes reformjának mindennél fontosabb állami, illetőleg nemzeti érdeke is feltétlenül megóvassék és biztosítottassék. Erre nézve két út lehetséges. Vagy azt kimondani egy külön törvényben, hogy a jogi szakoktatás állami feladat, melyet az állami egyetemi jogi karok és az állam által fenntartott jogakadémiák teljesítenek. Ebben az esetben aztán el lehetne dönteni a törvényben azt is, hogy az állam csak két jogakadémiát tart fenn és pedig a történeti multjuk, eddigi százados szolgálataik és mai, teljesen megfelelő épületeik és felszerelésük által arra legméltóbb helyen, n. m. *Egerben és Sárospatakon*. Vagy pedig — ha ezt a tervet a finandális szempontok miatt egyelőre nem lehetne keresztülvinni — a miniszter ur ám szüntesse be a felekezeti jogakadémiák tanárainak államsegélyét, de átmenetileg, addig t. i., amíg a jogi szakoktatás gyökeres reformja meg nem oldatik, a két legrégibb és legérdemesebb intézetnek, az *egri* érseki r. kath. és a *sárospataki* ref. jogakadémiának az eddigi tanári fizetés-kiegészítést folyósítja, kötelezván a fenntartó hatóságokat, hogy ezen átmeneti idő alatt is intézeteikben nyole-nyole egyetemi magántanári képesítéssel bíró rendes jogtanárt alkalmazzanak.

